

Ahval, 3 Mayıs 2020

Koronavirüs sayılara da bulaşmış olabilir mi? Hâllerine anlam vermek zor çünkü!

Malum, istatistiklerde örnek ne kadar genişse (kalabalıksa) varılan sonuçlar o denli güvenilirdir. Dünya geneline bakınca, dört gün öncesinde ölümler ve vaka sayısı oranı kabaca yüzde yedi idi (240 bin ölüm, 3 milyon 400 bin vaka). Bu virüsün öldürme gücü aşağı yukarı bu kadardır diyebiliriz.

Doğal olarak her ülkenin kendine özgü hâlleri var. Kimilerinde nüfus gençtir, sağlık koşulları çok iyidir, iklimi sıcaktır, önlemler erken alınmıştır, toplum disiplin içinde kendini korumuştur, virüs yeni yeni kendini duyurmaktadır. Bu durumlarda ölüm oranı düşer. Tersi olunca yükselir. Ama oran genel ortalamadan pek de uzaklaşamaz.

Bu oranın en yüksek olduğu ülkeler, Johns Hopkins raporuna göre şöyle:

İngiltere ve Belçika yüzde 15,7, Fransa yüzde 14,5, İtalya yüzde 13,6, Hollanda ve İsveç yüzde 12,1. (ABD çok ölüme karşın oran yüzde 5,9dur.) Bu altı ülkede toplam ölüm sayısı 93 bin kadardır. Bu yüzdenin (yüzde 12,1) üstünde başka ülke yok diyebiliriz. (Aslında var ama bu ülkelerdeki sayılar o kadar düşük ki bu istatistikler pek bir şey ifade etmiyor. Örneğin Bahamas yüzde 13,8 ve Nikaragua yüzde 23,1; ama vaka sayısı 80 ve 13, ölümler ise 11 ve 3'tür.)

Dünya demokrasi endeksi (sıralaması) ise ülkeleri dört büyük kategoriye ayırır (Economist Intelligent Unit): Tam demokratik ülkeler (bunlar 9,01-10 ve 8,01-9 arasında not alanlar olarak ikiye ayrılıyor); tam demokratik olmayan ülkeler (7,01-8 ve 6,01-7); melez durumlar (hybrid) (5,01-6 ve 4,01-5) ve otoriter ülkeler (bunlar da üçe ayrılıyor: 3,01-4, 2,01-3 ve 0-2). Merak edenler için: Türkiye 4,09 ile melez durumun en altı sıralarında.

Ölüm ve vaka sayısı yüksek olan ülkelerin demokrasi indeksine bakınca durum şöyle: Hepsi demokratik ülke sayılıyor (notları yedinin üstünde; İsveç ve Hollanda ise dokuzun üstünde.)

Ölüm/vaka oranlarının inanılmaz derecede düşük olan ülkelere bakınca da şunu görüyoruz (yüzde bir ve altında olanlar): Rusya yüzde bir; Suudi Arabistan yüzde 0,7; B. Arap Emirlikleri yüzde 0,8; Belarus yüzde 0,6; Kazakistan yüzde 0,8; Kuveyt yüzde 0,6; Katar yüzde 0,1 ve Singapur yüzde 0,1. (Ölümlerin 3 binden az olanları listeye almadım.)

Bu ülkelerin demokrasi indeksi ise, ilginçtir, çok kötü. Hepsi (Singapur hariç) otoriter ülkeler listesinde. 167 ülke arasında bu ülkeler 114-159 sıralamasında, aldıkları notlar da 3,93 ile 1,93 arasında.

Bu sayılardan ne tür bir anlam çıkarılabilir? Demokratik ülkelerin ölüm ve vaka oranı ortalaması yüzde 14, demokratik olmayan ülkelerin ortalaması yüzde 0.7! Yani demokratik ülkelerde virüs yirmi kez daha ölümcül. Hatta daha iyi sağlık hizmetlerine karşın.

İlk akla gelen: Ya demokrasi virüse karşı dayanıksızdır diyeceğiz, ya da demokratik olmayan ülkelerin sayılarına güven olmaz diye düşüneceğiz. Devletlerin dürüstlüğü demokrasileri ile

doğru orantılıdır da diyebiliriz.

Ben şahsen vaka sayısı denen ölçüme – özellikle demokratik olmayan ülkelerdeki bu sayıya – pek güvenemiyorum. Bu sayı yapılan ölçümlerin sayısına dayanır ve son tahlilde ne denli test yapıldığının dışında pek güvenilir bilgi vermez, ayrıca rahatlıkla manipüle de edilebilir. Örneğin vaka sayısını yüksek göstererek ölüm ve vaka oranı aşağıya çekilebilir.

Görece daha güvenilir olan bir sayı ölümlerdir. Gizlenmesi daha zordur. Onlar da, tabii ki, emirle aşağı çekilebilir. Örneğin virüsün komplikasyonlarından ölenlere kalpten, zatürreden vb. öldü denebilir. Ama ölümler/ülke nüfusu oranı yine de daha güvenilirdir.

Nüfusa göre ölümlere bakarsak – sayılarla daha fazla yormamak için ortalamaları veriyorum - 100 bin kişide demokratik ülkelerde 39,7 kişi iken, otokrat ülkelerde 0,59'dur.

Bu aşırı uçların dışında, Avrupa geneline bakınca başka ilginç bir durum, Batısı ve Kuzeyi ile Güneydoğusu arasındaki farktır. 100.000 kişide görülen ölüm sayısı yukarıdaki demokratik (ve gelişmiş) ülkelerin ortalaması 39,7 iken, bu oran Balkan ülkelerinde 1,96dir. (Kuzey Makedonya 3,5, Arnavutluk 1,05, Bulgaristan 0,91, Romanya 3,56, Sırbistan 1,79 ve Yunanistan 1,3, Hırvatistan 1,64, Bosna 1,96). (Türkiye 3,7).

Bu iki ortalama – 39,7 ve 1,96- bir sürprizdir. Hem fark çok büyüktür, hem de virüsün Batı Avrupa'da Balkanlar'a göre 20 kez daha ölümcül olduğunu gösteriyor! Aynen demokratik/otokrat ülkeler arasındaki ölüm/vaka oranı gibi, 20 kat!

Bu farkı "demokrasi" ile açıklayamayız. Çünkü bu Balkan ülkelerinin ortalama demokrasi endeksi notu oldukça yüksek: 6,33. Bu sayı onları "sorunlu ama demokratik ülkeler" kategorisine dahil eder. (Ayrıntılı olarak ülkelerin demokrasi endeksi notu şöyle: Kuzey Makedonya 5,97, Arnavutluk 5,89, Bulgaristan 7,02, Romanya 6,49, Sırbistan 6,41, Yunanistan 7,43, Hırvatistan 6,57, Bosna 4,86).

Alternatif yorum anlamında sorularla bitireceğim yazıyı. Bu farklar toplumların yapısıyla ilgili olamaz mı? Yani endüstrileşmenin, kentleşmenin ve hareketliliğin çok ileri safhalarında bulunan

demokratik ülkelerde insanların çalıştıkları mekânlar – fabrikalar, bürolar, alış veriş yerleri – bulaşmayı daha kolay kılıyor olamaz mı? Kuzey-Güney İtalya'nın farklı ölüm oranları da bu yönde değil mi?

Daha geleneksel toplumlarda insanlar kalabalık birimler olarak yaşamıyor olamaz mı? Ölüm oranlarına, her şeyi yeni baştan düşünerek, bir de bu açıdan da bakmak gerekmez mi? Bakalım bu salgın geçtikten sonra ne tür sonuçlara varacağız. Yalan nerede bitiyor, yapısal farklar nereye kadar etkili oluyor?

Sayılara boğulmuş bu yazıyı bitirenlere tebrikler; ayrıca özür de dilerim, bir daha yapmayacağım!

Ahval